УДК 347.78(045)

Т. В. Рудник, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Юридичного інституту «Інститут повітряного і космічного права» Національного авіаційного університету

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Юридичний інститут «Інститут повітряного і космічного права» НАУ

У даній статті автор досліджує деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні, аналізує недоліки вітчизняного законодавства, міжнародні стандарти, а також проблеми, що виникають на практиці та пропонує шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, вітчизняне законодавство, міжнародні стандарти, інтелектуальна діяльність.

Входження України до міжнародної спільноти вимагає докорінних реформ у всіх сферах суспільного життя. Наша держава прагне бути демократичною, соціальною, правовою, в якій найвищою соціальною цінністю є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, це закріплює ст. 3 Конституції України.

Найбільшим пріоритетом в соціально-економічному розвитку суспільства на сьогодні стає інтелектуальна, творча діяльність. Конституція України містить положення, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; проголошується свобода літературної, художньої, наукової творчості (ст. ст. 41, 54 . Як бачимо, на рівні Основного Закону гарантуються права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності є одним із основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України, що визначається в Законі України «Про основи національної безпеки» [1]. Україна ратифікувала Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і тим самим взяла на себе зобов'язання продовжити удосконалення захисту прав інтелектуальної власності для забезпечення належного рівня охорони [2].

На сьогодні в Україні склались усі необхідні соціально-політичні та історико-правові передумови для підвищення ефективності охорони авторського права. Однак питання захисту авторського права потребують ретельного наукового дослідження, це стосується як законодавства, так і практики його застосування. Адже чинне законодавство України ще не повною мірою відповідає міжнародним стандартам та не забезпечує належного захисту авторського права.

Метою цієї статті є дослідження деяких проблем, пов'язаних із захистом авторського права в Україні, зокрема законодавчого регулювання, практики його застосування та винайдення шляхів їх подолання.

Дослідженням проблем сфери інтелектуальної власності в різні періоди займалися такі видатні вчені, як: Б. Антимонов, Г.О. Андрощук, В.С. Дроб'язко, Р. О. Денисова, В.О. Жаров, О.С. Йоффе, О.А. Підопригора, А.П. Сергєєв, О. Д. Святоцький, Р. О. Стефанчук, Р. Б. Шишка та ін.

За роки незалежності України було прийнято і введено в дію низку законодавчих актів, присвячених праву інтелектуальної власності. На даний час в Україні сформована законодавча база щодо правової охорони авторського права. Основним спеціальним Законом у цій сфері є Закон України «Про авторське право і суміжні права», зокрема його розділ V називається «Захист авторського права і суміжних прав», в якому передбачено широкий перелік засобів забезпечення позову в справах про порушення авторського права і суміжних прав. Також питання охорони авторського права врегульовані статтями Книги IV Цивільного кодексу України, який був прийнятий 16 січня 2003 р., (набрав чинності з 1 січня 2004 р.). Загальні засади захисту права інтелектуальної власності перед-

бачені ч. 3 ст. 418 цього Кодексу, яка визначає, що таке право є непорушним. Кожна особа може звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності згідно ст. 16. З метою приведення чинного законодавства України у сфері авторського права до вимог міжнародно-правових актів було внесено суттєві зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22 травня 2003 р. Вагоме значення для захисту авторського права відіграють також міжнародно-правові акти, до яких приєдналася Україна, зокрема Всесвітня конвенція про авторське право, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Загалом можна погодитись з тим, що система охорони авторських прав відповідає міжнародним стандартам і забезпечує належну охорону об'єктів авторського права. Однак це не можна сказати про систему захисту цих прав, яка і досі залишається неефективною, існуючі засоби захисту потребують удосконалення.

Таким чином, не дивлячись на спроби врегулювати питання захисту авторського права на законодавчому рівні, в Україні залишаються невирішеними багато проблем в цьому напрямку. Серед них варто виділити:

– поширення в Україні негативних тенденцій, спрямованих на порушення авторського права. Так, згідно з проведеним дослідженням компанією IDC, у 2006 р. рівень піратства в Україні склав 84%, що є одним із найвищих у Європі, а втрати національної економіки від комп'ютерного піратства склали більше ніж 400 млн доларів на рік. У той же час середній світовий показник піратства складає 34%. IDC є міжнародною компанією, що спеціалізується на дослідженнях ринку і консалтингу, основним завданням компанії є аналіз ринків IT [3].

– правова невизначеність багатьох ключових понять (наприклад, відсутнє законодавче визначення поняття твору та понять, що стосуються глобальної мережі Інтернет);

– відсутність контролю щодо збору, розподілу та виплати авторської винагороди з боку державних органів, своєчасних змін до законодавства призвели до негативних наслідків стосовно збору, розподілу та виплати авторської винагороди. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», а в разі укладання таких договорів, відсутнє належне виконання їх умов, Закон не передбачає здійснення контролю за діяльністю організацій колективного управління, порядок створення та ліквідації, критерії постановки організацій на облік, організаційно-правові форми їх утворення;

– відсутність дієвих механізмів захисту авторського права, зокрема належного рівня відповідальності. Адже запровадження дієвого механізму захисту авторських прав дасть можливість фізичним і юридичним особам ефективно захистити свої права;

– суперечливість законодавчих актів в сфері авторського права та ін.

Це призводить до суттєвого зростання рівня правопорушень, контрафакції та піратства і вимагає пошуку засобів ефективного захисту авторського права, втілення в національне законодавство міжнародних стандартів у сфері права інтелектуальної власності. Варто цілком погодитися з думкою, що стимулом для активізації будь-яких напрямів творчості в кожній країні є ефективно функціонуюча державна система правової охорони інтелектуальної власності, що, у першу чергу, характеризується дієвим захистом інтелектуальної власності [4].

Одними з найбільш розповсюджених порушень прав інтелектуальної власності в Україні є піратство, особливо у сфері програмного забезпечення та плагіат, які свідчать про недосконалість системи захисту авторського права в Україні. Боротьба з піратством має значення як з політичної точки зору, так і з економічної. Щодо політичного характеру, то він полягає в звинуваченнях України у низькому рівні захисту авторського права з боку міжнародної спільноти. Поширеною в науковій літературі є думка, що комп'ютерні програми повинні захищатися не тільки авторським, а й патентним законодавством. Широкого поширення набули факти незаконного розповсюдження творів у мережі Інтернет, їх публічне сповіщення у громадських місцях, закладах торгівлі, харчування тощо. Що стосується плагіату, то судові справи про плагіат надзвичайно складні, оскільки довести сам факт плагіату непросто [5].

На думку М. Мельникова, законодавець має підвищити рівень покарань за кримінальні злочини у даній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки, а також уряд активними діями має довести суспільству, що він потуратиме порушенням прав у цій сфері [6, С. 73]. А. М. Коваль також вважає, що на нинішньому етапі розвитку України найбільш ефективним та дієвим засобом боротьби із порушеннями ав-

торського права потрібно вважати встановлення кримінальної відповідальності за такі діяння [7, с. 9].

Варто частково погодитися з такими висновками, адже, одним тільки підвищенням рівня кримінальних покарань не вирішити проблеми в сфері інтелектуальної власності. Необхідно комплексно підходити до цього.

Не останню роль у неналежному рівні захисту прав авторів відіграють проблеми в судовій і виконавчій владі і недовіра до них громадян. І для цього є цілком серйозні підстави:

– по-перше, більшість судових справ зводяться нанівець через складність у виявленні порушників, зібранні доказів порушення авторських прав, особливо це стосується особистих немайнових прав автора;

– по-друге, допускаються помилки при розгляді судових справ через неправильне застосування законодавства щодо авторського права;

– по-третє, необізнаність суддів, відсутність у них спеціальних знань з права інтелектуальної власності.

Від того, як буде захищене цивільно-правовими, адміністративними і кримінально-правовими засобами авторське право в Україні, певною мірою можна говорити про дотримання в нашій державі конституційних прав громадян у сфері інтелектуальної власності та їх правовий захист, а також виконання міжнародних зобов'язань України перед світовою спільнотою. Інститут авторського права не може позитивно функціонувати без належного правового регулювання та відповідальності за порушення цих прав.

Україна, будучи членом ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій приєдналася до майже всіх міжнародно-правових актів у сфері права інтелектуальної власності і взяла на себе обов'язок виконувати їх. Очевидно, норми міжнародних стандартів є основою для розробки національного законодавства, у тому числі і в сфері охорони авторського права. Отже, ефективність захисту авторських прав залежить від досконалості законодавства, створення і дієвості інфраструктури національної системи охорони та захисту інтелектуальної власності, зокрема авторського права. Виникає необхідність переглянути національне законодавство з метою приведення змісту багатьох нормативно-правових актів України до міжнародних стандартів.

Для подолання колізій і прогалин у законодавстві про інтелектуальну власність, на думку багатьох вчених, необхідно провести кодифікацію у сфері інтелектуальної власності. Ще в 2004 р. поданий проект Кодексу України про інтелектуальну власність до Верховної Ради України, але, на жаль, був відхилений через низку недоліків і протиріч [8, с. 61]. На нашу думку, ідея про прийняття єдиного кодифікованого акта для регулювання відносин інтелектуальної власності заслуговує на увагу.

На підставі викладеного, можна зробити висновок, що належний захист авторського права в Україні гальмується через недосконаліть законодавства та неналежну організацію здійснення правосуддя і контролю, недовіру суспільства до судової гілки влади і загалом правовий нігілізм.

Тому, необхідно:

– узгодити норми Цивільного кодексу України і спеціального законодавства в сфері авторського права;

– визначити на законодавчому рівні ключові поняття авторського права;

– провести судову реформу. Підтримується пропозиція науковців щодо створення спеціалізованих судів, які б розглядали справи про інтелектуальну власність, необхідності аналізу судової практики у справах щодо захисту права інтелектуальної власності та проведення її узагальнення Верховним Судом України;

– врахувати європейський досвід щодо захисту авторського права.

Література

1. *Закон* України від 19 червня 2003 р. «Про основи національної безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

2. *Закон* України від 10 листопада 1994 р. «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 46. – Ст. 415.

3. *Піратство* в Україні в 2 рази перевищує світові показники // NEWSru.ua // Кримінал // 16 травня 2007 р. http://www.newsru.ua

4. *Паладій М.* Державна підтримка інтелектуальних досягнень нації – шлях до економічного і соціального розвитку України // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 5. – С. 4.

5. *Кузьменко В. А.* Мафия элитная. Публицистический практикум по авторскому праву на основе дел патоновской академии и киевских судов. – К.: «П.Яр», 1997. – 240 с.

6. *Мельников М.* Піратство як злочин у галузі авторського права і суміжних прав: погляд на проблему // Право України. – 2003. – № 4. – С. 72-75.

7. *Коваль А. М.* Соціальні та кримінально-правові засади охорони авторського права і суміжних прав. Автореф. дис. ... док. філософії в галузі права. – К., 2005. – 28 с.

8. *Абдуліна І.* Кодекс про інтелектуальну власність зачекає? // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 2. – С. 61-65.

Т. В. Рудник

Некоторые проблемные вопросы защиты авторского права в Украине.

В данной статье автор исследует некоторые проблемные вопросы защиты авторского права в Украине, анализирует упущения отечественного законодательства, международные стандарты, а также проблемы, которые возникают в практике, и предлагает пути их решения.

In this article an author makes research of some copyright protection problems in Ukraine, analyses some deficiencies of legislation, international standards and problems that arise in practice and makes proposals to solve them.